

УДК 334.722.8

Ю.М. Кривець

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Анотація. У статті здійснена всебічна характеристика сутності корпоративного управління підприємствами агросфери. Виявлені його чинники, тенденції та проблеми розвитку. Визначені концептуальні підходи щодо складових оцінки ефективності корпоративного управління. Обґрунтований синергетичний ефект корпоратизації аграрних підприємств. Розроблені подальші напрями удосконалення корпоративного управління.

Ключові слова: корпоративне управління, аграрні підприємства, чинники, синергетичний ефект, економічна ефективність.

Summary. The article presents a comprehensive characterization of the nature of corporate management of enterprises of the agrarian sector. Identified factors, trends and problems of development. Defined conceptual approaches concerning the components of evaluation effectiveness of corporate governance. Justified synergistic effect of the corporatization of agricultural enterprises. Developed future directions for improvement of corporate governance.

Key words: corporate governance, agricultural enterprises, factors, synergistic effect, economic efficiency.

Постановка проблеми. Пріоритетними завданнями сучасного етапу розвитку вітчизняних підприємств агросфери є підвищення їх конкурентоспроможності, ефективності діяльності, інвестиційної привабливості та забезпечення стабільного економічного зростання. Необхідність досягнення високих темпів розвитку, що диктує ринкове середовище, зацікавленість у мобілізації зовнішніх фінансових ресурсів на ринку капіталів, запит оптимізації внутрішніх бізнес-процесів і запобігання конфліктам шляхом організації належним чином відносин з власниками, орендарями, кредиторами, потенційними інвесторами, постачальниками, споживачами, співробітниками, представниками державних органів і громадських організацій, актуалізують потребу впровадження адекватної системи

управління аграрними підприємствами на корпоративних засадах.

Натомість, незважаючи на щораз більшу необхідність визначення результатів функціонування системи корпоративного управління аграрних підприємств, інтенсивне впровадження іноземного досвіду, швидкість розвитку інформатизації суспільства за допомогою сучасних технологій аналізування даних, завдання формування наукових підходів до оцінювання соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління підприємств вирішуються повільно. Це актуалізує проблематику зазначених досліджень корпоратизації у сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні положення теоретичного обґрунтування ефективності корпоративного управління під-

© Ю.М. Кривець, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Кривець Ю.М. Соціально-економічна сутність та оцінка ефективності корпоративного управління аграрними підприємствами / Ю.М. Кривець // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2016. – №4 (36). – С. 94-98.

References (APA):

Kryvets, Yu. (2016). Sotsialno-ekonomichna sutnist ta otsinka efektyvnosti korporatyvnoho upravlinnia ahraryvnoho pidpriemstvamy [Socio-economic essence and assessment of efficiency of corporate management of agrarian enterprises]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 4(36), 94-98 (in Ukr.)

приємствами висвітлено у працях багатьох вітчизняних вчених. Серед них Д. О. Баюра, О. В. Бедзай, Л. Є. Довгань, Г. М. Захарчин, М. М. Ігнатенко, Н. В. Рунчева, В. М. Парсяк, Н. А. Хрущ та інші. Проте проблеми оцінки ефективності корпоративного управління на рівні сільськогосподарських підприємств потребують поглиблених досліджень. Це пояснюється в т.ч. й тим, що корпоратизація в галузі супроводжується значними негативними наслідками, - зменшенням зайнятості сільських жителів, погіршенням рівня та якості їх життя, погіршенням екологічної ситуації, монополізацією аграрних ринків, занепадом та деградацією сільських територій.

Метою статті є визначення сутності, чинників, проблем і тенденцій корпоративного управління аграрних підприємств, обґрунтування методичних підходів щодо оцінки його ефективності, у т.ч. синергетичного ефекту та перспектив подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Проблематика визначення поняття та адекватної оцінки ефективності управління діяльністю аграрних підприємств – чи не одна з найпоширеніших тем, навколо якої відбуваються наукові дискусії в соціально-економічному та політичному просторі країни. Посиленню наукової полеміки щодо цього питання сприяє необхідність забезпечення стабільного росту фінансової та виробничо-технологічної активності підприємств з дотриманням саморегулювання сформованої системи факторів виробничого, екологічного, фінансового та соціального характеру, що має здійснюватись з метою задоволення як підприємницьких очікувань, так суспільних і соціальних потреб.

Будь-яке сільськогосподарське підприємство може бути розглянуте як економічно інтегруючий цілісний об'єкт, що вміщує в себе безліч соціально-економічних процесів та зв'язків і досягає прибутковості через багато факторів діяльності [1, с. 27]. Наведеній сукупності властивостей максимально відповідає корпоративна форма господарювання, в основу якої покладено принцип створення тимчасових і договірних організаційних структур: їх об'єднують інтереси, капітали і взаємодія власників та працівників у спільну господарську діяльність. Відповідно, у сучасних умовах удосконалення корпоративного управління стало одним із вирішальних факторів соціально-економічного розвитку, оскільки належний його режим сприяє ефективному використанню корпорацією свого капіталу, підзвітності органів її управління як внутрішнім, так і зовнішнім зацікавленим групам або стейкхолдерам.

Можна говорити про те, що є наявність принаймні двох концептуальних підходів до оцінювання ефективності корпоративного управління,

здійснивши розгляд розроблених у теорії та практиці методів оцінювання: 1) якісних методик, які є неформалізованими і дозволяють порівнювати умови розвитку корпоративного управління в різних моделях; 2) кількісних методик, що ґрунтуються на аналізі господарської діяльності аграрного підприємства.

Загалом поняття ефективності в економічній літературі найчастіше визначають як відношення вартісної оцінки отриманого ефекту до обсягу ресурсів, використаних для успішної реалізації поставлених цілей. За таким підходом можна стверджувати, що ефективним слід вважати корпоративне управління, яке забезпечить інвестору більші дивіденди в порівнянні з альтернативами вкладень. Однак це тільки економічна складова ефективності.

При розгляді та оцінці ефективності корпоративного управління підприємства потрібно застосовувати комплексний підхід, що включатиме як економічну, так і соціальну складову. Для реалізації своїх економічних цілей підприємствам агросфери недостатньо бути орієнтованим тільки на отримання прибутку. В сучасних умовах забезпечення сталого розвитку довгострокові плани вимагають орієнтації на соціальну та екологічну відповідальність, що, в свою чергу, підвищує позитивний імідж, покращує кредитний рейтинг, знижує операційні ризики та збільшує ринок збуту [2, с. 163].

При формуванні та запровадженні системи корпоративного управління в аграрних підприємствах потрібно враховувати, окрім економічної, також соціальну, екологічну та організаційну ефективність такого впровадження, зокрема в наступних аспектах:

- критеріями економічної ефективності є досягнення поставлених цілей відповідно до стратегії розвитку корпорації за допомогою корисності від управління ресурсами, вкладеними всіма учасниками корпоративних відносин разом;

- критеріями соціальної ефективності є функціонування на основі системи вибраних та призначених органів, кожен з визначеним функціональним навантаженням, та урегульованою діяльністю щодо зацікавлених сторін (стейкхолдерів) з метою виявлення соціальної відповідальності перед суспільством;

- критеріями екологічної ефективності є забезпечення балансу інтересів розвитку підприємства та охорони природного середовища;

- критеріями організаційної ефективності є рівень відкритості й прозорості відносин між акціонерами, радою директорів та управліннями, який в інтересах акціонерів стимулюватиме управління підприємством та менеджмент до реалізації

цілей з найраціональнішою витратою ресурсів [3, с. 68].

Отже, фактично, ефективність – це якісна міра ланцюга причинно-наслідкових ланок та зв'язків, що визначають стан певного об'єкта за наявності альтернатив, яка проявляється через визначені співвідношення: між метою (цілями) й одержаними результатами, затраченими ресурсами й отриманими доходами, обставинами зовнішнього середовища і станом об'єкта, а також часовими межами. Тобто ефективність забезпечується сукупністю виконання умов, що сприяють досягненню рівноваги між протилежностями: попиту та пропозиції, цілей зацікавлених сторін і станом діяльності, активів і пасивів організації, власних і залучених ресурсів, отриманих результатів і витрат на їх одержання тощо [4, с. 76].

Екологічна складова ефективності, як було сказано відображає забезпечення балансу інтересів розвитку аграрного підприємства та охорони природного середовища. В рамках даного дослідження природне середовище розглядається як один із суб'єктів корпоративних відносин, задоволеність інтересу якого проявляється в посиленні охорони навколишнього середовища. Тому дану складову доцільно віднести до соціальної ефективності, що, в свою чергу, представляє баланс інтересів.

Оскільки система корпоративного управління аграрним підприємством – складна різнорівнева система відкритого типу щодо організації та різнопланова щодо діяльності корпорації, яка знаходиться в стані мінливості під дією зовнішніх та внутрішніх факторів, то її сутність визначається у формуванні єдиного інструменту управління балансом інтересів усіх учасників корпоративного утворення із забезпеченням ефективності функціонування самого підприємства. Визначення та оцінювання такої системи неможливе без контуровання її як в окремих характерних аспектах площинах функціонування підприємства, зокрема таких, як соціальна та економічна, так і дослідження характеру, розміру синергетичного ефекту взаємовпливів цих площин.

Тож ефективність системи корпоративного управління напряму залежить від параметрів організаційної ефективності, економічної ефективності та соціальної відповідальності самої корпорації [5, с. 67]. А отже, саме синергетичні ефекти визначають зростання чи занепад системи корпо-

ративного управління аграрним підприємством як соціально-економічної системи в цілому в значно більшому обсязі, ніж в складових її частинах.

Таким чином, слід наголосити, що, відштовхуючись від формулювання двоєдиної цілі щодо поняття «системи корпоративного управління», а саме задоволення інтересів усіх учасників корпоративного утворення на основі рівноваги їх впливів з одного боку, та збереження підвищення ефективності господарювання – з іншого боку, необхідно обґрунтовувати оцінювання ефективності у двох аспектах – соціальному та економічному. Також вона розглядається як синергетичний ефект, спричинений поєднанням корисності від управління ресурсами, вкладеними всіма учасниками корпоративних відносин разом при найбільш збалансованому задоволенні їх інтересів.

Отже, соціально-економічна ефективність системи корпоративного управління аграрним підприємством інтерпретується як інтегроване забезпечення результативної співпраці власників та управлінців, що гармонізує інтереси усіх учасників корпоративних відносин [6, с. 476]. Характер та сили взаємодії обох виділених аспектів ефективності системи корпоративного управління аграрних підприємств спричиняють синергетичний ефект.

Вплив домінуючих чинників на діяльність аграрних підприємств складно встановити через відсутність єдиного універсального підходу до визначення такої ефективності в діяльності підприємства. Проблема загострюється тим, що керівництво підприємств не тільки не використовує новітні методики для аналізу та удосконалення свого функціонування, свідомо відмовляючись від ґрунтовних напрацювань теоретиків, але й просто не включає соціальну складову для оцінки своєї роботи [7, с. 94]. Таким чином, підприємство втрачає невикористані можливості в інвестиційній сфері, перевикористовує і так обмежені ресурси.

У методиці оцінки необхідно розглянути домінуючі чинники впливу на ефективність системи корпоративного управління та класифікувати в залежності від складових синергії (соціальної та економічної) разом із врахуванням впливів зовнішнього та внутрішнього середовища цієї системи. Це дозволить відобразити інтереси всіх сторін корпоративного управління (табл. 1).

Класифікація соціально-економічних чинників впливу на ефективність системи корпоративного управління аграрними підприємствами

	Соціальні	Економічні
Зовнішні	- пропозиція робочої сили відповідної галузевої спеціалізації на ринку праці; - престижність галузі; - достатня навчальна база; - соціальна стабільність держави	- середній розмір кредитної ставки, доступний підприємству; - вартість обслуговування поточних зобов'язань; - розмір податку на прибуток підприємств, прийнятий у державі
Внутрішні	- кадрова політика підприємства; - розмір та темпи росту фонду заробітної плати; - плинність кадрів; - рівень соціального забезпечення працівників; - система мотивації та - продуктивність праці; - частка працівників, безпосередньо задіяна у процесі формування доходу підприємства тощо	- розмір власного капіталу підприємства; - розміри довгострокових запозичень та поточних зобов'язань; - загальний обсяг наявних активів; - загальний обсяг оборотних активів; - розміри дебіторської заборгованості; - обсяг грошових коштів та їх еквівалентів у касі та на рахунках; - розмір чистого прибутку (збитку); - фінансовий результат від звичайної діяльності; - рівень доходу підприємства

Перелік вказаних та інших чинників впливає на складові синергії соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління аграрними підприємствами. Тому завдання дієвого управління вказаними чинниками в рамках підприємств вітчизняної агросфери, що формують одну з найважливіших структурних складових економіки України, є ключовим фактором забезпечення життєдіяльності, продовольчої безпеки держави та які, водночас, потерпають від неефективного менеджменту.

Висновки. Як свідчить наукова теорія та практичний досвід, крім потреб прибуткової діяльності та забезпечення тривалого існування на аграрному ринку, великі сільськогосподарські підприємства зіткнулися з неготовністю адекватного реагування на зміни політичних рішень щодо їх стану. Отже, процеси модернізації системи управління на таких підприємствах набувають дедалі більшої значущості. Вирішенням цієї проблеми є запровадження системи високоякісного корпоративного управління, що і обумовлює актуальність подальших досліджень стану корпоративного управління на вітчизняних підприємствах агросфери з метою визначення його соціально-економічної ефективності та перспектив удосконалення на цій основі.

Література

1. Баюра Д.О. Корпоративне управління як об'єкт наукового дослідження / Д.О. Баюра // Вісник Київського національного університету. Економіка / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Вид-во КНУ. – 2008. – Вип. 99-100. – С. 26-29.

2. Данкевич А. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві : [монографія] / А. Данкевич. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 350 с.

3. Довгань Л.Є. Корпоративне управління. [навч. посіб.] / Довгань Л.Є., Пастухова В.В., Савчук Л.М. – К.: Кондор, 2007. – 180 с.

4. Румянцев С.А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток / С.А. Румянцев. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2003. – 149 с.

5. Гудзь О.Є. Корпоративне управління: [навч. посіб.] / О.Є. Гудзь. – К.: Державний університет телекомунікацій, 2014. – 123 с.

6. Ігнат'єва І. А. Корпоративне управління: [підручник] / І.А. Ігнат'єва, О. І. Гарафоновна. – К.: „Центр учбової літератури”, 2013. – 600 с.

7. Чернявський А.Д. Корпоративне управління: [навч. посіб.] / А.Д. Чернявський, В. В. Кобржицький. – К.: МАУП, 2006. – 208 с.

8. Рунчева Н. В. Участь корпоративних агроформувань у вирішенні соціальних проблем села / Н. В. Рунчева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – №1(29). – С. 36-38.

References

1. Baiura, D.O. (2008). Korporatyvne upravlinnia yak ob'iekt naukovoho doslidzhennia [Corporate governance as an object of scientific study]. Kyiv: Vyd-vo KNU (in Ukr.).

2. Dankevych, A. (2011). Rozvytok intehrovanykh struktur u sil's'komu hospodarstvi [Development of integrated structures in agriculture]. Kyiv: NNTs IAE (in Ukr.).

3. Dovhan', L.Ye., Pastukhova, V.V. & Savchuk, L.M. (2007). Korporatyvne upravlinnia [Corporate governance]. Kyiv: Kondor (in Ukr.).

4. Rumiantsev, S.A. (2003). Ukrains'ka model' korporatyvnoho upravlinnia: stanovlennia ta rozvytok [Ukrainian model of corporate governance: formation and development]. Kyiv: T-vo «Knowledge», KOO (in Ukr.).

5. Hudz', O.Ye. (2014). Korporatyvne upravlinnia [Corporate management]. Kyiv: Derzhavnyj universytet telekomunikatsij (in Ukr.).

6. Ihnat'ieva, I.A. & Harafonova, O.I. (2013). Korporatyvne upravlinnia [Corporate management]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury" (in Ukr.).

7. Cherniavs'kyj, A.D. & Kobrzyts'kyj, V.V. (2006). Korporatyvne upravlinnia [Corporate management]. Kyiv: MAUP (in Ukr.).

8. Runcheva, N.V. (2015). Uchast' korporatyvnykh ahroformuvan' u vyryshenni sotsial'nykh problem sela [Participation of corporate agricultural enterprises in solving social problems of the village]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu. 1(29). 36-38 (in Ukr.).